

جهان نو، سینمای نو
اسماعیل میهن دوست
نشر چشمه، ۱۳۸۷

کتاب حاضر منتحیی از گفت‌وگوها با تعدادی از کارگردانان سینمای ایران به مناسبت اکران فیلم‌های‌شان است که در شماره‌های ماهنامه‌ی صنعت سینما به چاپ رسیده است. این مجموعه تلاشی است برای تحلیل و نقد فیلم در قالب گفت‌وگو از منظر تخصصی فنی کارگردانی. در پیش‌گفتار کتاب نفس پدیدآمدن این گفت‌وگوها به پیشینه‌ی آن در فضای نقد فیلم ایران مرتبط دانسته شده که به حدود یک دهه پیش برمی‌گردد، دورانی که همه خواهان نوعی نقد بودند که از قلم‌فرسایی و انشانویسی و موضع‌گیری‌های اجتماعی فراتر برود و با دقت در جنبه‌های گوناگون فیلم آن را بشکافد و تحلیل کند.

گفت‌وگوهای صورت گرفته میهن دوست با کارگردان‌های ایرانی نمونه‌های بسیار خوبی است، چرا که خود یک فیلم‌ساز است اعم از فیلم کوتاه، سریال تلویزیونی و تیزر و به عنوان مدیر تولید آشنایی عملی به پیچ و خم‌های تولید سینمایی در شرایط ایران دارد و هم اهل نقد و نوشتن و بحث و نظر است. این گفت‌وگوها در عین حال که تصویری از کارنامه‌ی کارگردان به دست می‌دهند و به جای خود به بحث درباره‌ی کلیت فیلم‌ها هم می‌پردازند، در کانون توجه خود تحلیل کار کارگردان دکوپاژ، هدایت بازیگران، چگونگی کار روی فیلم‌نامه و از این قبیل - قرار دارد.

این گفت‌وگوها از ویژگی‌هایی برخوردارند. نخست آنکه، انگیزه‌ی گفت‌وگو فیلمی است که در زمان اکران از فیلم‌های بحث‌انگیز بوده‌اند. پیش از اینکه به فیلم پرداخته شود، بر روند کاری فیلم‌ساز، دیدگاه او به مقوله‌ی آموزش و نحوه‌ی تجربه‌ی و جوه تکنیکی کارگردانی سینما - اعم از تجربی و آکادمیک - و چگونگی ورود به سینمای حرفه‌ای مورد بحث قرار گرفته است. سپس در خلال پرداختن به فیلم، تأملی بر شیوه‌ی کلی کار فیلم‌ساز، چگونگی همکاری با فیلم‌نامه‌نویس، فیلم‌بردار و عوامل دیگر، چگونگی انتخاب و کار با بازیگر، میزانشن، دکوپاژ و از این قبیل صورت گرفته شده است.

میهن دوست به منظور کاربردی کردن گفت‌وگوها به ویژه برای دانشجویان رشته‌ی کارگردانی سینما که از کمبود منابع درخصوص سینماگران ایران و شیوه‌های کارشان رنج می‌برند، تلاش کرده با استدلال و با طرح موارد مشخص و مصداقی، گفت و گوها حالت کارگاهی پیدا کنند.

علاوه بر مواردی که فیلم‌ساز طرف گفت و گو همزمان کارگردان و فیلم‌نامه‌نویس اثر بوده است، بحث‌ها عمدتاً بر سویه‌های مختلف مقوله‌ی کارگردانی تأکید دارند، هر چند مرزبندی روشن و قاطع بین تخصص و مقوله‌های گوناگون سینمایی هم به دلیل فصل‌های مشترکشان و هم بنا به ذات سینما و ارزیابی هنری آن، جدا از توجه خاص و نگاه تخصصی به تک‌تک اجزاء بررسی توأمان آنها به عنوان عناصر مشکله‌ی یک کل را هم می‌طلبد.

بحث تخصصی کارگردانی علاوه بر پیچیدگی‌های کلی نقد تخصصی، پیچیدگی‌های دیگری هم دارد. کارگردان مسئول همه چیز فیلم است. بنابراین وقتی با کارگردان صحبت می‌شود راجع به همه چیز فیلم می‌توان از او پاسخ خواست، اما کارگردانی معنای محدودتر و فنی‌تری هم دارد و آن در عبارت دکوپاژ خلاصه می‌شود. پرسش‌هایی چون فلان زاویه دوربین؟ چرا نمای متوسط و نه نمای درشت؟ چرا فلان حرکت دوربین؟... در پاسخ به این پرسش‌ها کارگردانی به عنوان تخصصی سینمایی به مفهوم محدود مطرح می‌شود و کارگردان به عنوان صنعتگر به میدان می‌آید. در گفت‌وگوهایی که در کتاب آمده است کوشش شده به هر دو وجه کارگردانی توجه شود. اما آنچه به این مجموعه ارزش منحصر به فرد می‌بخشد توجه به کارگردانی به عنوان تخصصی حرفه‌ای است.